

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen, aan de Kapelstraat te Ophemert, gemeente Neerijnen (Gld.)

A.J. Wullink

ARC-Rapporten 2006-108

Geldermalsen
15 december 2006
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen, aan de Kapelstraat te Ophemert, gemeente Neerijnen (Gld.)

ARC-Rapporten 2006-108
ARC-Projectcode 2006-302

Opdrachtgever
Dhr. R. Dolron
Bevoegd gezag
gemeente Neerijnen, dhr. M. Smit
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer bureau-onderzoek
19896
ARCHIS nummer booronderzoek
19897

Tekst
A.J. Wullink
Afbeeldingen
A.J. Wullink
Redactie
A. Ufkes
Eindredactie
J. Schoneveld

Status
definitieve versie

Autorisatie — M. Defilet

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 15 december 2006

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

De heer R. Dolron uit Ophemert heeft aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht verleend voor het uitvoeren van een archeologisch bureau-onderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen op een perceel aan de Kapelstraat 8 te Ophemert.

Aanleiding tot het onderzoek is het voornemen van de opdrachtgever om op de onderzoekslocatie een woonhuis te realiseren. In het kader van de aanvraag van een bouwvergunning dient een archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd, omdat bij de bouwwerkzaamheden bodemverstorende ingrepen zullen plaatsvinden waarbij mogelijk archeologische waarden worden bedreigd. Conform het Verdrag van Malta dient eerst de archeologische waarde van de locaties in kaart te worden gebracht.

Het veldwerk is op 16 november 2006 uitgevoerd door drs. A.J. Wullink en drs. B. Silkens. Voorafgaand hieraan is een bureau-onderzoek verricht door A.J. Wullink. Het bureau-onderzoek en het inventariserend veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.

1.2 objectgegevens

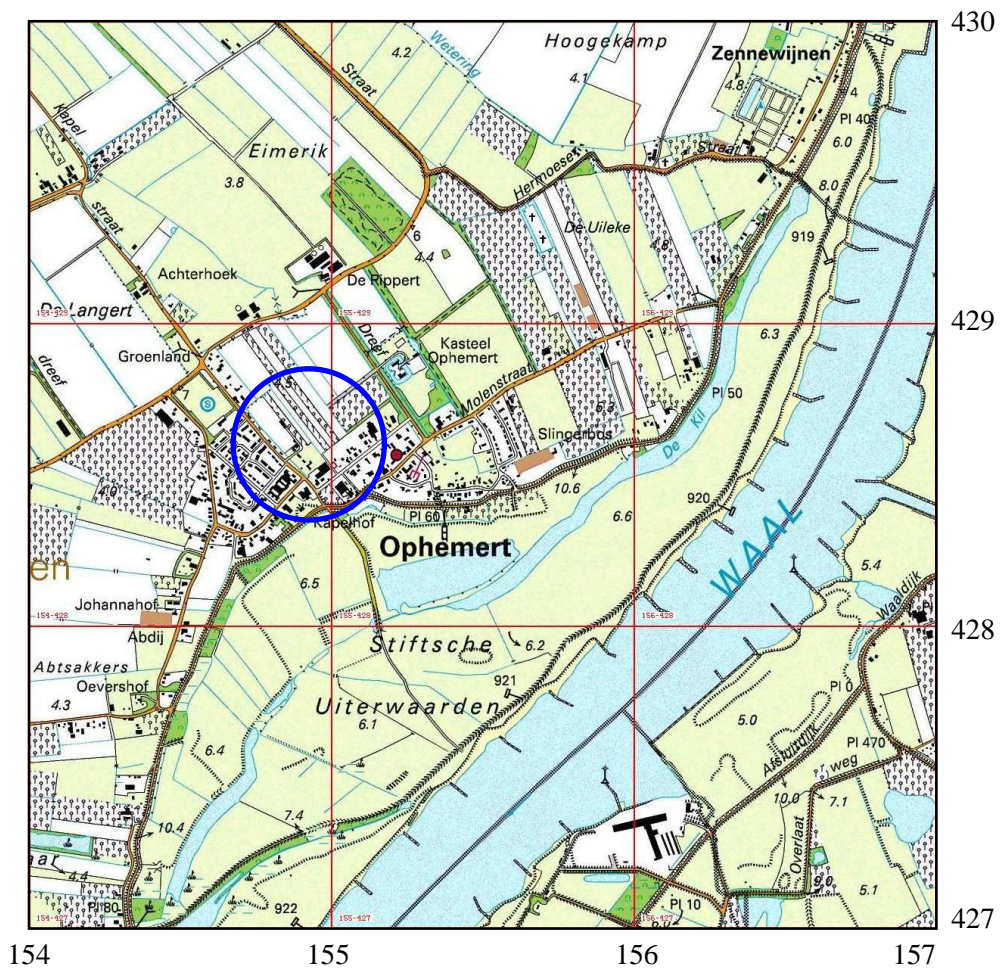
Provincie	Gelderland
Gemeente	Neerijnen
Plaats	Ophemert
Toponiem	Kapelstraat
Kaartblad	39D
Coördinaten	154.935/428.590
Periode	IJzertijd, Romeinse Tijd, Middeleeuwen
Type object	–
Geologie	Formatie van Echteld
Geomorfologie	Rivieroeverwal of -stroomrug
Bodem	Ooivvaaggrond

1.3 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt binnen de bebouwde kom van Ophemert, aan de Kapelstraat 8 en is weergegeven in afbeeldingen 1 en 2. De onderzoekslocatie vormt het achterste deel van het perceel, dat grenst aan de Smalencamp. Op het voorste deel staat een bungalow. Het perceel zal worden opgesplits, waarbij het achterste deel een nieuw bouwkavel wordt, waarop een onderkelderd huis met garage zal worden gerealiseerd. Dit nieuwe perceel meet 20 bij 42 m en heeft een oppervlakte van ca. 840 m². De onderzoekslocatie is momenteel in gebruik als tuin.

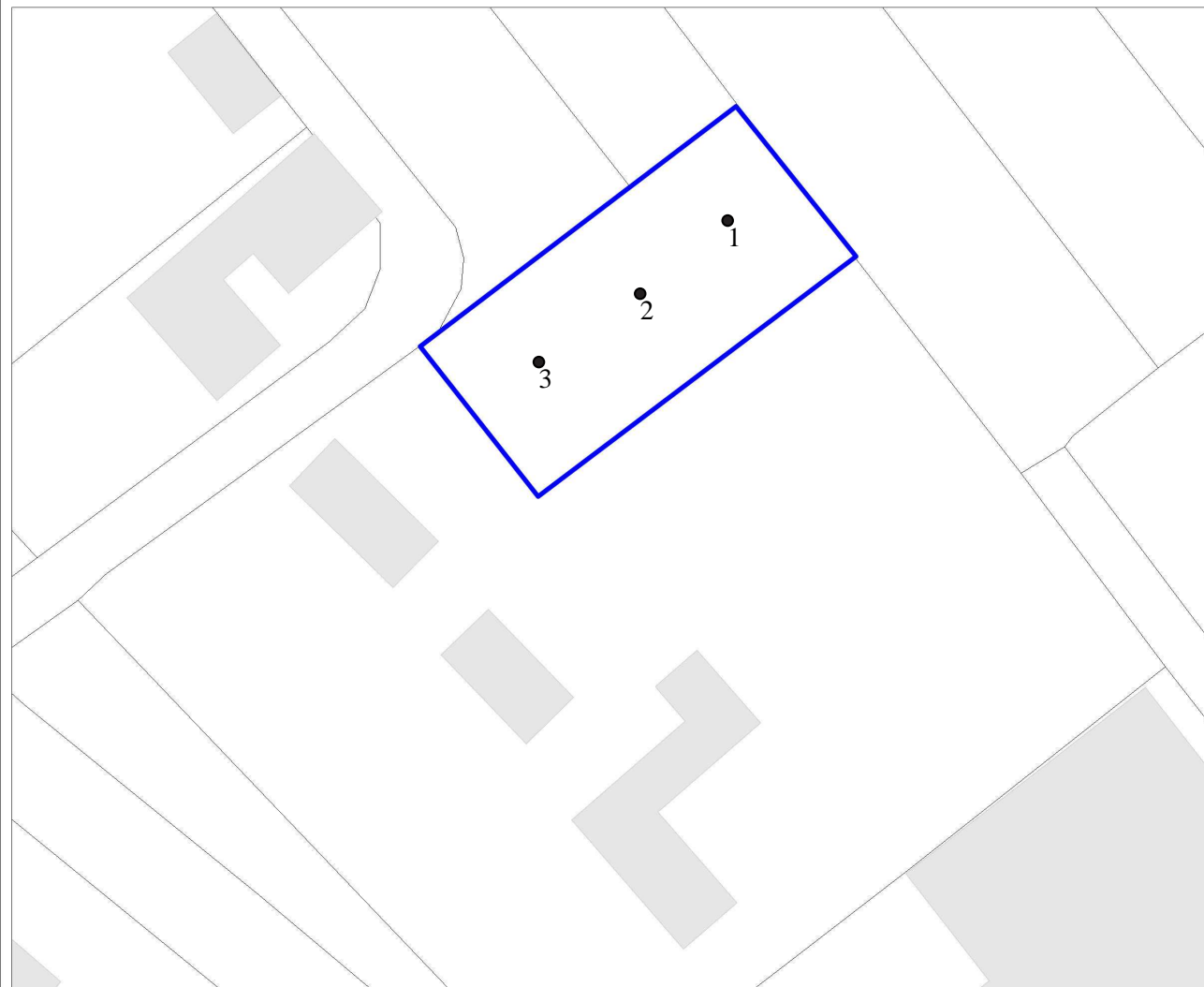
Legenda

— Onderzoekslocatie

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

11-12-2006

154987 / 428619

Legenda

HUIZEN

TOP10 ((c)TDN)

Onderzoekslocatie

Boring

0 25 m

RACM
Archis2

154854 / 428511

Afbeelding 2 Locatie van de boorpunten. Kaart: A.J. Wullink.

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het archeologisch bureau-onderzoek is het, aan de hand van bekende gegevens, opstellen van een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocaties. Om tot dit verwachtingsmodel te komen wordt gekeken naar de huidige situatie, de historische situatie en bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden.

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe, het voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren dan wel aan te vullen. Aan de hand van de op deze wijze verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.5 Werkwijze

Een beschrijving van de huidige situatie en de effecten van de geplande bodemingrepen op het bodemarchief wordt gegeven aan de hand van topografisch kaartmateriaal, gegevens van milieukundig onderzoek, gegevens en plannen van de opdrachtgever, luchtfoto's en, indien van toepassing, informatie van omwonenden.

Voor een beschrijving van de historische situatie wordt gebruik gemaakt van historisch-topografisch kaartmateriaal. Voor gebieden gelegen buiten de centra van oude steden beperkt dit kaartmateriaal zich meestal tot de 19e en 20e eeuw, te beginnen bij de kadastrale kaart van 1832.¹ Naast dit kaartmateriaal wordt ook gebruik gemaakt van de website van KennisInfrastructuur Cultuur-Historie (KICH)², waar onder andere informatie is te vinden over de ontginningsgeschiedenis en verkelingsveranderingen.

Voor de bekende aardwetenschappelijke waarden wordt gebruik gemaakt van geologische, geomorfologische en bodemkundige kaarten. Voor de archeologische waarden wordt gebruik gemaakt van Archis, de online archeologische database van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). In Archis zijn onder andere de Indicatieve Kaart archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) te raadplegen, alsmede informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen.

Op de onderzoekslocatie zijn drie boringen gezet ten behoeve van de archeologie (zie afb. 2).

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 12 cm en een guts van 3 cm. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen waaronder molshopen.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische

---

¹www.dewoonomgeving.nl

²www.kich.nl

indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB).

2 Bureau-onderzoek

2.1 Bekende aardwetenschappelijke en archeologische waarden

De onderzoekslocatie ligt volgens de geomorfologische kaart van dit gebied op de rand van een rivieroeverwal- of stroomgordel. Deze oeverwal hoort volgens Berendsen & Stouthamer (2001) bij de stroomgordel van Zennewijnen. Deze stroomgordel is actief geweest tussen 2934 en 1890 BP.³ Volgens de bodemkaart wordt op de onderzoekslocatie een ooivaaggrond aangetroffen die zich heeft ontwikkeld in zware zavel en lichte klei. Dit is zwak zandige en/of sterk tot uiterst siltige klei. Een ooivaaggrond wordt gekenmerkt door een relatief lage grondwaterspiegel, waardoor roestvlekken niet voorkomen binnen 50 cm –mv. Ten oosten van de onderzoekslocatie liggen oeverafzettingen van de Waal.

De locatie heeft volgens de indicatieve kaart archeologische waarden (IKAW; afb. 3) een middelhoge archeologische trefkans. Hieruit kan worden afgeleid dat het hier om oeverafzettingen op oude komgronden gaat. Als er onder de oeverafzettingen oude geulafzettingen aanwezig zouden zijn, zou de locatie een hoge trefkans hebben gehad. Volgens Berendsen & Stouthamer (2001) worden er op de afzettingen van de stroomgordel van Zennewijnen archeologische resten uit de IJzertijd, Romeinse Tijd en Middeleeuwen aangetroffen.

Volgens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK; afb. 3) komen er in de nabijheid van de onderzoekslocatie een drietal archeologische monumenten van hoge archeologische waarde voor. Monumentnummer 13172, ten noordoosten van de locatie, betreft het kasteel Ophemert, dat dateert uit de Late Middeleeuwen. Ten oosten van de locatie liggen de restanten van een kerk en kerkhof uit de Late Middeleeuwen (monumentnr. 15489). Ten zuidwesten van de locatie ligt een terrein waar in 1985 vondsten uit de periode IJzertijd – Late Middeleeuwen zijn gedaan (monumentnr. 3812). Ook zijn er enkele archeologische waarnemingen in de omgeving gedaan, die wijzen op bewoning vanaf de IJzertijd.

2.2 Historische gegevens

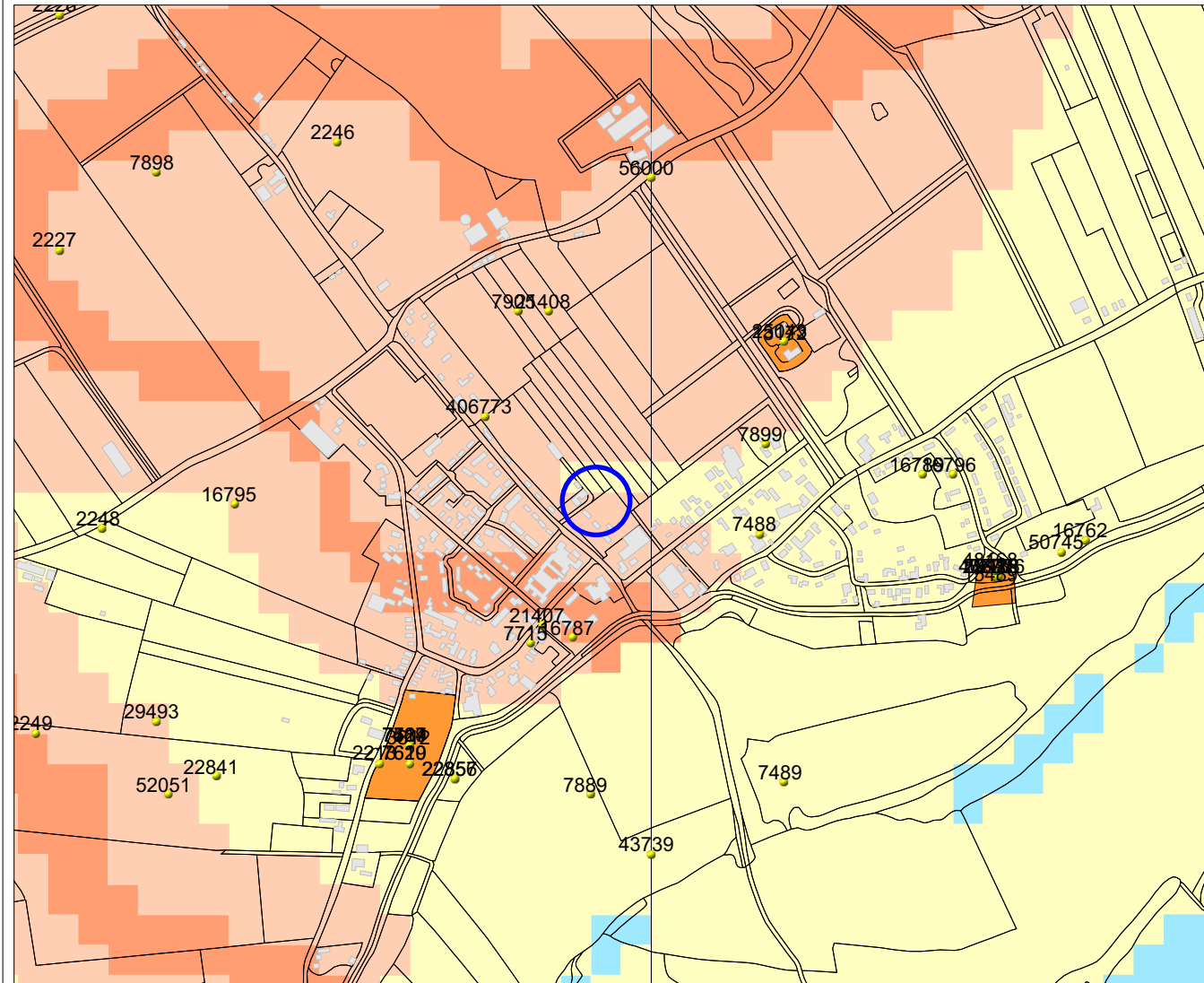
Volgens de kadastrale kaart van 1832 (afb. 4 en historisch-topografische kaarten uit ca. 1850 (afb. 5 en 1905 6) was de onderzoekslocatie in die tijd in gebruik als akkerland en was er geen sprake van bebouwing.

2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

De onderzoekslocatie ligt op oeverafzettingen van de stroomgordel van Zennewijnen, die op oudere komafzettingen liggen. Deze oeverafzettingen hebben een middelhoge trefkans op archeologica uit de periode IJzertijd–Middeleeuwen. De onderzoekslocatie is in het verleden in gebruik geweest als bouwland. De mate

³BP: Before Present; jaren voor heden, waarbij 1950 als referentiejaar wordt gehanteerd

Legenda

WAARNEMINGEN

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)

MONUMENTEN

- archeologische betekenis
- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

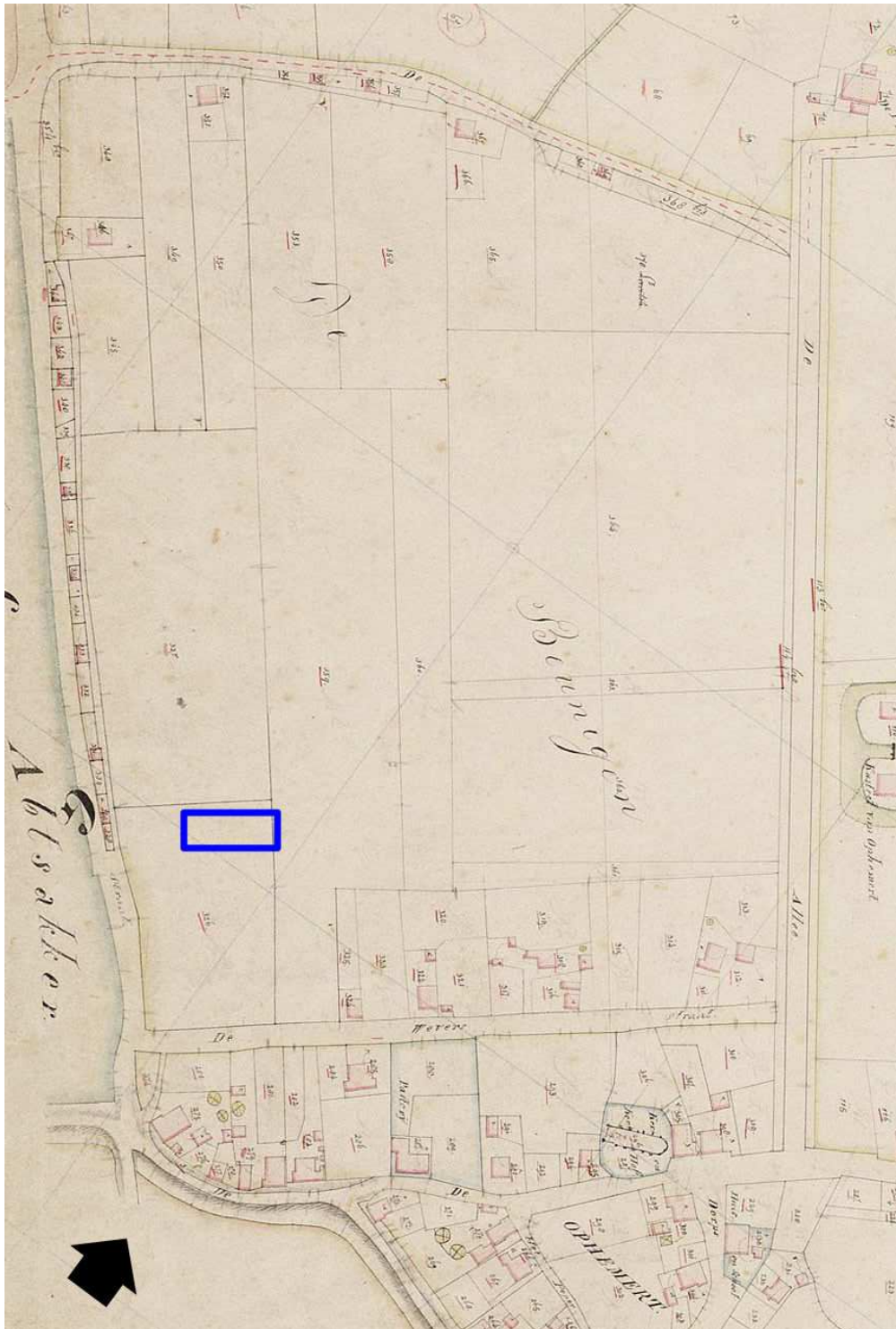
IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

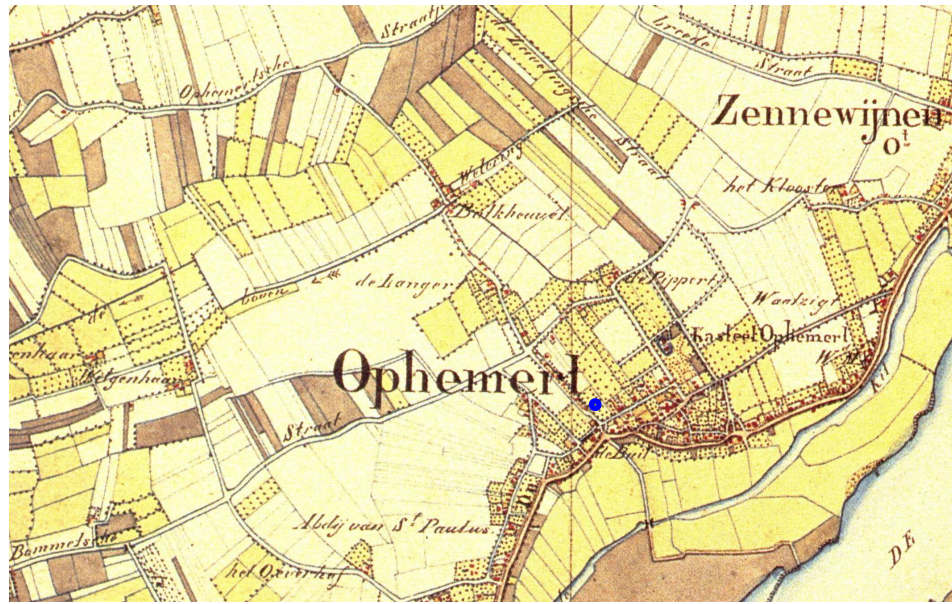
RACM
Archis2

Afbeelding 3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van de onderzoekslocatie en omgeving. De onderzoekslocatie ligt binnen de blauwe circl.
Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II

Afbeelding 4 De onderzoekslocatie, blauw omlind, op de kadastrale kaart van 1832.

Afbeelding 5 De onderzoekslocatie, aangegeven in blauw, op een kaart uit omstreeks 1850.

Afbeelding 6 De onderzoekslocatie, aangegeven in blauw, op een kaart uit 1905.

van bodemverstoring (diepploegen) is onbekend. Eventuele archeologische resten bevinden zich waarschijnlijk direct onder de bouwvoor. Gezien de relatief lage grondwaterstand zijn eventuele organische resten waarschijnlijk slecht geconserveerd.

3 Inventariserend veldonderzoek

3.1 Bodemopbouw

De resultaten van het inventariserend veldonderzoek zijn weergegeven in bijlagen 1 en 2. Tot 1,10 m –mv wordt een pakket uiterst siltige klei aangetroffen. De bovenste 30 à 40 cm is de bouwvoor, maar hieronder is het pakket ook vergraven. In dit bovenste pakket is basteen aangetroffen. Van 1,10 tot 1,40 m –mv wordt een pakket sterk zandige klei aangetroffen. De zandfractie wordt naar boven toe fijner. Aan de basis van dit pakket wordt een uiterst grof, slecht gesorteerd zandlaagje aangetroffen. Hier onder wordt tot 3,0 m –mv een pakket zwak tot matig siltige klei aangetroffen. De overgang met het bovenliggende pakket is scherp, dan wel erosief. In boring 1, die dieper is doorgezet dan de andere twee, wordt tussen 3,0 en 3,20 m –mv een kleiige veenlaag aangetroffen met daaronder, tot 3,60 m –mv wederom zwak siltige klei.

Het onderste pakket, tot 1,4 m –mv, bestaat uit komafzettingen die zijn afgezet in een nat milieu, waarin het ook tot veengroei kon komen. Het pakket hierboven ligt met een scherpe overgang op de komafzettingen. Omdat dit pakket aan de basis grofzandig is, voor de rest uit zandige klei bestaat en naar boven toe fijner wordt, betreft het hier mogelijk dijkdoorbraakafzettingen van de Waal. De top van dit pakket is later vergraven. Het is niet waarschijnlijk dat deze afzettingen oeverafzettingen van de stroomgordel van Zennewijnen zijn, omdat oeverafzettingen niet zo grof zijn en beter gesorteerd. Omdat de Waal pas van af de 11e eeuw is bedijkt, moet de toplaag na die tijd zijn afgezet.

Hiermee wijken de veldwaarnemingen af van de in het bureau-onderzoek gestelde verwachting.

3.2 Vondsten

Er zijn, op wat baksteen in de verstoorde toplaag na, geen archeologische indicatoren aangetroffen op de onderzoekslocatie.

4 Conclusies en aanbeveling

De onderzoekslocatie ligt op dijkdoorbraakafzettingen van de Waal, die na de 11e eeuw zijn afgezet. Deze afzettingen liggen erosief op de onderliggende komafzettingen. Het archeologische verwachtingsmodel dat uitging van oeverafzettingen van de stroomgordel van Zennewijnen, met een middelhoge tot hoge trefkans op archeologische resten uit de IJzertijd–Middeleeuwen, is onjuist gebleken.

Omdat er verder ook geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen, zijn er, onzes inziens, geen bezwaren tegen de voorgenomen bouwwerkzaamheden.

Mochter tijdens deze werkzaamheden als nog archeologische sporen of vondsten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan het bevoegd gezag, de gemeente Neerijnen⁴ te worden gemeld.

Literatuur

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.

---

⁴Dhr. M. Smit, tel. 0418-656565.

Bijlage 1 Boorstaten

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		s4	uiterst siltig
K	klei	z3	sterk zandig
V	veen		
			humus (onderdeel lithologie)
bijmengsel (onderdeel lithologie)		h1	zwak humeus
k3	sterk kleiig		
s1	zwak siltig		
s2	matig siltig		

boring 1 *Boormethode: edelmanboring, guts.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
40 Ks4	donker bruinzwart	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor. <i>Opmerkingen:</i> baksteen.
110 Ks4	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> vergraven.
140 Kz3	grijsbruin	scherp	<i>Opmerkingen:</i> uiterst grof, slecht gesorteerd zand aan basis, naar boven toe fijner.
240 Ks1	grijsbruin	geleidelijk	<i>Vlekken:</i> matig gevlekt, oranje.
280 Ks1h1	donker grijs	geleidelijk	
300 Ks1	grijs	geleidelijk	
320 Vk3	bruingrijs	scherp	
360 Ks1	grijs	beëindigd	

boring 2 *Boormethode: edelmanboring, guts.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
30 Ks4	donker bruinzwart	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor. <i>Opmerkingen:</i> baksteen.
110 Ks4	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> vergraven.
140 Kz3	grijsbruin	scherp	<i>Opmerkingen:</i> uiterst grof, slecht gesorteerd zand aan basis, naar boven toe fijner.
200 Ks1	grijsbruin	scherp	<i>Vlekken:</i> matig gevlekt, oranje.
300 Ks1	grijs	beëindigd	<i>Sublagen:</i> veenlagen.

boring 3 *Boormethode: edelmanboring, guts.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
40 Ks4	donker bruinzwart	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> bouwvoor.
110 Ks4	donker bruingrijs	geleidelijk	<i>Bodemkundige interpretaties:</i> vergraven. <i>Opmerkingen:</i> baksteen.
140 Kz3	grijsbruin	scherp	<i>Opmerkingen:</i> uiterst grof, slecht gesorteerd zand aan basis, naar boven toe fijner.
200 Ks2	grijsbruin	scherp	<i>Vlekken:</i> matig gevlekt, oranje. <i>Sublagen:</i> zandlagen.
280 Ks1	grijs	beëindigd	<i>Sublagen:</i> humeuze lagen.

Legenda

Lithologie

	Grind, zwak zandig		Leem, zwak zandig		Veen, zwak kleiig
	Grind, matig zandig		Leem, sterk zandig		Veen, sterk kleiig
	Grind, sterk zandig		Klei, zwak siltig		Veen, zwak zandig
	Grind, uiterst zandig		Klei, matig siltig		Veen, sterk zandig
	Grind, siltig		Klei, sterk siltig		Niet bemonsterd
	Zand, zwak siltig		Klei, uiterst siltig		Puin
	Zand, matig siltig		Klei, zwak zandig		Niet benoemd
	Zand, sterk siltig		Klei, matig zandig		Overig
	Zand, uiterst siltig		Klei, sterk zandig		
	Zand, kleiig		Veen, mineraalarm		

Antropogeen

	Cultuurlaag		Opgebrachte grond
	Bouwvoor/geroerde grond		Opvulling

Rivier

	Beddingafzettingen		Restgeulafzettingen		Veen
	Crevasse-afzettingen		Komafzettingen		Gley-zone
	Oeverafzettingen		Laklaag		

